

УДК 341.174(4):314.74

А.А. Бакала,
аспірант кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства,
Національний університет «Одеська юридична академія»

МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Анотація. У статті досліджується аналіз міграційної кризи у Європейському Союзі. Охарактеризовано стан та формування міграційної політики Європейського Союзу. Сформульовано висновки з приводу причин та наслідків міграційної кризи. Представлений комплексний та порівняльний підхід, а також ретельне дослідження даного феномену.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, глобалізація, інтеграція, громадянське суспільство, мультикультуралізм, тероризм.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день міграційні процеси займають важливе місце в правовій доктрині, а політика країн світу змушена трансформувати національне міграційне право згідно вимог часу та соціально-політичних факторів. Міграційна криза охопила Європейський Союз (далі — ЄС) не сьогодні і не вчора, а тому необхідно ретельно проаналізувати чинники, які розкривають причини та наслідки цього явища, його сутність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні науковим розв'язанням проблематикою міграційного права та міграційної політики ЄС та України займалися такі вчені, як А.В. Шендеровська, О.Р. Поєдинок, О.Б. Олексів, І.І. Серова, С. Толстов, О.А. Краєвська, А.І. Супруновський, Б. Юськів, С.В. Коч. Серед іноземних вчених варто виділити С. Balleix, F. Channac, J.-P. Gourevitch, P. Vianna, T. Strik, L. Hertog.

Метою даної статті є аналіз мігра-

ційної кризи ЄС, її причини та витоки. Крім того, з'ясувати основні напрями міграційної політики ЄС, запропонувати нові підходи до вирішення вищезазначених проблем та своє бачення ситуації, а також думки провідних науковців з цього приводу.

Виклад основного матеріалу. Міграція ніколи не була випадковістю або просто аберацією розвитку. Будь-які суспільні трансформації, політичні конфлікти, зміни тощо завжди супроводжувалися переміщенням людей. Феномен міграції полягає в тому, що попри видиму інертність, вона завжди адекватно реагувала на зміни, які мали місце в суспільстві. Зростання міграції під впливом глобалізації посилило її роль в суспільствах. Це підтверджує зростання уваги до міграційних процесів з боку влади, науковців, політиків, підприємців. Особливо інтерес до міграції зріс, коли на міжнародному рівні почали відчуватися негативні наслідки міграційних процесів, і людство зіткнулося з необхідністю

координації зусиль багатьох країн для вирішення проблемних ситуацій пов'язаних з міграцією [1]. Видається доцільним в даному контексті процитувати вислів відомих дослідників міграції Стівена Каслза і Марка Міллера: «Ніколи міжнародна міграція не була настільки проникаючою як з соціально-економічного, так і з політичного погляду, ніколи раніше державні діячі не приділяли стільки уваги проблемам міграції, ніколи раніше міжнародна міграція так сильно не впливала на безпеку держави і ніколи не була настільки пов'язаною з конфліктами і безладом у глобальному масштабі, як сьогодні» [2].

Директор американського Університету Катона Том Палмер авторитетно стверджує, що найактуальнішими питаннями глобалізації є такі: у чому полягають конкретні наслідки глобалізації і який характер несуть ці наслідки — позитивний чи негативний? [3].

Відповіді на ці запитання дослідники шукають десятки років і сьогодні однакостайні в тому, що глобалізації в усіх її проявах притаманна амбівалентність, тобто одночасна позитивна і негативна спрямованість (значущість). Вона закладена самою логікою появи глобалізації. Глобалізація, з одного боку, будучи логічним продовженням світових тенденцій, викликана появою глобальних потреб і проблем та спрямована на їхнє розв'язання і вирішення, а з іншого — вона сама формує проблеми не нижчого рівня, які також потрібно вирішувати.

Варто зазначити, що звичний сталий порядок змінюється і все більше постає питання ролі держави як провідного регулятора світового розвитку та порядку. Авторитетний

російський дослідник Анатолій Уткін вказує на те, що держави втрачають своє значення і ідентичність з кількох причин:

1) громадянське суспільство перестає бачити в державі головну і незамінну форму суспільної організації, і криза держави виявляється насамперед в ослабленні лояльності громадян до всіх державних атрибутів;

2) зростає тиск міжнародних організацій на інститут держави: якщо в 1909 р. у світі було 37 міждержавних і 176 недержавних міжнародних організацій, то наприкінці ХХ ст. їх стало, відповідно, 260 і 5472. Такі організації, як G-7, МВФ, ОПЕК та інші перейняли на себе низку функцій міжнародних суб'єктів, обмежуючи самостійність суверенних держав;

3) інтереси економічної експансії національних держав вступають у суперечність з колишнім бажанням чітко фіксувати і захищати національні кордони, які перешкоджають економічному зростанню і суспільній еволюції в цілому;

4) нові умови торгівлі, зростаюча міграція працівників з бідних країн до багатих, вільні потоки інформації знецінюють «сплетіння державної влади з націоналістичною міфологією»;

5) підриву авторитету сучасних держав сприяє швидко зростаюча небезпека з боку міжнародного тероризму. Труднощі, які відчувають уряди в боротьбі навіть з невеликими групами фанатиків, прихильників будь-якої екстремальної ідеї, посилюються і тим, що завдяки сучасним технологіям вони отримали в своє розпорядження новітні види озброєнь, у тому числі масового ураження. Переконавання щодо безсилля держави, яке виникає

у зв'язку з цим, знижує лояльність громадян до цього інституту, який сприймається в такому разі як «суто чиновницька структура» [4].

Чимало відомих науковців досить категоричні щодо суверенітету. Так, Е.Гідденс заявляє: «Країни втратили більшу частину свого колишнього суверенітету, а політики — більшість можливостей впливати на події... Настав кінець епохи суверенних держав» [5].

Необхідно зазначити, що таке явище, як міжнародний тероризм сьогодні — це негативний продукт глобалізації і саме він представляє сьогодні найбільшу загрозу для цивілізованого світу. Більш того, міграційна криза в Європі активізує діяльність терористів, бо зараз безпека ЄС вразлива, як ніколи. Але міжнародний тероризм — це не основна причина, це наслідок непослідовної політики і не тільки в сфері міграції. Так, уряди країн ЄС співтовариства, ставлячи своєю метою створення єдиного міжнародного ринку робочої сили, виходять з політики інтеграції. Для політики Сполучених Штатів Америки, Канади або Австралії більш типовою є концепція асиміляції, або натуралізації, тому що масовий приїзд іноземної робочої сили в цих державах в основному збігався з процесом формування нації. Очевидно, що дана концепція не відповідає умовам Західної Європи з її історично сформованими націями і високою густиною населення [6].

Таким чином можна констатувати провал політики мультикультуралізму та побудови мультикультурного суспільства. У жовтні 2010 р. канцлер ФРН А. Меркель визнала недолугість запровадженої Німеччиною міграційної політики, зазначивши, що ті,

хто бажає стати частиною німецького суспільства, зобов'язані дотримуватися законів приймаючої країни, поважати усталені традиції та розмовляти державною мовою [7].

У свою чергу Велика Британія визнала поразку політики мультикультуралізму у лютому 2011 року. Вустами Д. Кемерона було покладено початок критичним зауваженням з боку британського уряду щодо безуспішної інтеграції представників ісламської культури. [8].

Екс-президент Франції Н. Саркозі у своєму інтерв'ю від 11 лютого 2011 р. зазначив: «Ми дуже переймалися ідентичністю особи, яку приймали, та недостатньою мірою цікавилися країною її походження». Цей вислів характеризує стан речей у Франції в сфері міграційної політики дуже влучно. Наразі французьке суспільство зіткнулося з двома серйозними проблемами: ісламізація суспільства та криза французької ідентичності. По-перше ставиться під сумнів цінність єдиної та неподільної нації, а по-друге, підриваються основи світської республіки. Іслам став другою релігією у Франції, наразі число прибічників якої становить близько 15 млн. Мусульманська спільнота стала одним із найпопулярніших факторів внутрішньополітичного життя країни. Мусульмани не хочуть розчинятися у французькому суспільстві, усіляко демонструючи свою виокремленість. Як наслідок, французька ідентичність існує паралельно з ідентичністю мусульманською, а французькі республіканські цінності паралельно з традиційними цінностями ісламу [9]. Потрібно визнати, що ісламізація суспільства помітна не тільки у Франції, але і по всій Європі. Напри-

клад, в Німеччині є школи виключно з мусульманами, окремі квартали мусульман у Лондоні, Брюсселі, Бельгії, тощо.

За останні десятиліття першим серйозним викликом Шенгенській зоні була так звана Арабська весна — хвиля революцій в арабських країнах (Туніс, Єгипет, Лівія, Сирія, Йемен) у 2011 році. Цікаво те, що на зміну світським режимам прийшли в решті решт ісламські. Набуло розвитку таке утворення, як ІДІЛ. Спочатку це була терористична організація у складі Аль-Каїди, зараз це квазі-держава з населенням близько 8 млн. людей. Внаслідок громадянської війни у Сирії, в 2014 р. Європа захлинулася у потоці мігрантів, біженців та вимушених переселенців [10]. Замість залучення трудових мігрантів, які відповідають запитам роботодавців, країни ЄС отримали проблеми розміщення та адаптації мігрантів, що як правило, не володіють європейськими мовами, не мають потрібних професійних навичок і відтак не забезпечують суттєвого наповнення ринку праці.

13 листопада 2015 р. у Парижі стався терористичний акт, який забрав життя близько 130 людей. Підозрюваними вважаються мусульмани-бельгійці. А вже 22 березня 2016 року терористи здійснили ще один теракт у Брюсселі. Ці обидві події мають спільну мету. Як відомо, Франція та Бельгія входять у міжнародну коаліцію з боротьбою проти ІДІЛ, а відповідальність за згадані теракти взяла на себе ІДІЛ. Причин терактів є декілька. По-перше, ісламісти хочуть посіяти паніку серед населення, адже відомо, що страх, хаос та анархія — це сприятливі умови для перевороту. Французькі мусуль-

мани заявляють, що ІДІЛ та іслам не можна ототожнювати, але необхідно навести один приклад. Варто згадати про «Шарлі Ебдо». Це доволі відомий французький журнал, який виходить щотижнево. 1 березня 2006 року журнал опублікував так званий «Маніфест дванадцяти». Маніфест проголосив ісламізм новим тоталітаризмом після фашизму, нацизму та сталінізму [11].

7 січня 2015 стався озброєний напад на офіс редакції, загинуло 12 осіб. А до цього журнал випустив спецвипуск с карикатурою на пророка Мухамеда. Тисячі мусульман з усього світу виразили своє жорстке обурення. Тепер стосовно терактів у Парижі та Брюсселі. Мусульмани доволі аморфно прореагували на це, осудження дій терористів не набуло широкого розголосу серед них, лише деякі заяви мусульманських організацій. Виникає справедливе питання, чи не підтримують вони дій терористів? У Корані є доволі цікава інформація стосовно «джихаду», так званого знищення іновірців. По-друге, зараз мусульманський світ лихоманить, і де потрібно шукати відповідь на це питання, то тільки в сучасному ісламі, чи він еволюціонує, пристосується до сучасних умов, чи радикальні ідеологи повернуть його до так званого «класичного періоду» епохи халіфатів з дуже жорсткими канонами та виправданням вбивств мирних людей. По-третє, джерело Islam-today підкреслює, що радикалізації піддається тільки малоосвічена молодь, яка представлена сама собі [12].

Проблема міграційної кризи у ЄС сьогодні полягає в тому, що немає єдності серед країн ЄС як її вирішити єдиним фронтом. Такі країни,

як Угорщина, Словаччина не хочуть займатися перерозподілом біженців у себе, та укріплюють кордони. Слід зазначити, що Німеччина теж припустилася помилки. Справа йде про Новий рік у Кельні коли сталися організовані напади мігрантів на жінок-німок, внаслідок близько 200 постраждалих. Кілька годин поліція не могла взяти ситуацію під контроль [13]. Ситуація є провалом політики безконтрольного прийому біженців та мігрантів. Як бачимо, гасло А. Меркель «Ми впораємося» не спрацювало.

Держсекретар США Джон Керрі назвав наплив біженців з Близького Сходу до Європи глобальним викликом, а прем'єр міністр Франції додав, що міграційна криза може знищити Європу [14]. За минулий рік в європейські країни прибуло 1.5 млн. мігрантів. Нарешті у ході переговорів на саміті ЄС-Туреччина, 18 березня 2016 року були досягнуті певні домовленості, які мають зменшити потік мігрантів у Європу. Згідно плану, мігранти, які прибувають у ЄС, не маючи необхідних документів, будуть перенаправлятися у Туреччину. Для розміщення біженців у турецьких таборах Європейський Союз погодився виділити € 3 млрд [15]. Ситуація змінюється кожен тиждень, скепсис стосовно плану ЄС та Туреччини лунає все частіше.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що міграційна криза у Європейському Союзі сьогодні найбільша з часів Другої світової війни. Не можна не погодитися з цим, що міграційна криза характеризується наступними факторами та причинами:

1. Глобалізація. Незважаючи на її амбівалентний характер, це явище поглибило соціо-культурні протиріччя

та вплинуло на розподіл праці. Крім того, глобалізація дала світу зброю масового ураження, посилює загрозу її потрапляння до рук терористів. Ідеї ІДІЛ та її дії у світі можливі тільки завдяки глобалізованому світу.

2. Занадта політизованість міграційної кризи. Абсолютно впевнено можна сказати, що якби це явище не було таким політизованим, то воно би вже вирішилося. На сьогодні можна сказати, що тут приймає участь не тільки Європейський Союз та Близький Схід, але і США, Канада, Туреччина, Саудівська Аравія, та з недавніх пір Росія.

3. Ісламізація Європи. Європа ісламізується дуже активно. Прибічників ісламу у Франції складає близько 15 млн., а мусульманські спільноти демонструють зазвичай виокремленість і не хочуть інтегруватися у європейський культурний простір. Виходить конфлікт європейських та мусульманських цінностей.

4. Загроза національної ідентичності. Провал політики мультикультуралізму загострив протиріччя між європейським світським населенням та мусульманами-мігрантами. Занадто несвоечасна реакція політиків ЄС обурила громадськість, але головна причина є у відсутності єдності дій у самому громадянському суспільстві ЄС стосовно проблеми збереження національної ідентичності.

5. Політика інтеграції. Існує точка зору стосовно якої, з самого початку кризи потрібно було не інтегрувати біженців та мігрантів, а навпаки, асимілювати їх.

6. Відсутність єдиних та рішучих дій на виклик міграційної кризи з боку Європейського Союзу. З моменту початку кризи, а це кі-

нець 2010 року, і до кінця 2015 не було єдиних, злагоджених дій. Акорд 18 березня 2016 року між ЄС та Туреччиною деякі вважають дивом, а скептики вказують на провал цієї угоди.

7. Колоніальні питання. Відомо, що в недалекому минулому країни ЄС мали численні колонії по всьому світу. Навіть сьогодні збереглися декілька, однак з міграційною кризою протиріччя між колоніями і метрополіями вилилася у конфлікт національною ідентичності.

8. Технічний прогрес. ХХІ сторіччя дало чимало корисного для світового прогресу, але і багато негативного. Унаслідок технічного прогресу зникли деякі професії, росте рівень безробіття

у світі, громадяни ЄС не можуть знайти роботу. Приїзд мігрантів та біженців зробив відбиток на трудових відносинах між громадянами ЄС.

Отже, проаналізувавши причини та висновки стосовно міграційної кризи Європейського Союзу можна констатувати, що ми маємо справу, як не парадоксально це звучить — з глобальною проблемою сучасності. Очевидно, що з часів Другої світової війни — це виклик світовій політичній спільноті, державам та перевірка на міцність і дієвість міжнародному праву. Хочеться вірити, що здоровий глузд та мудрість політиків дозволять вирішити цю проблему дипломатичним шляхом і не осоромити нащадків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юськів Б. Глобалізація і трудова міграція в Європі. — Р.: Видавець О.М. Зень, 2009. — 478 с.
2. Castles S. The age of migration: international population movements in the modern world [Текст] / S. Castles, M.J. Miller. — New York: Guilford Press, 1993. — X., 307 p.
3. Palmer T. Globalisation is grrreat! [Електронний ресурс] / T. Palmer // Cato's Letter: A quarterly message on liberty. — Fall 2002. — Volume 1. — Number 2. — 8 p. — Режим доступу: <http://www.cato.org/pubs/letters/palmer-catoletters.pdf>.
4. Уткин А.Н. Мировой порядок ХХІ века [Текст] / А.Н. Уткин. — М.: Алгоритм, 2001. — С. 71-73.
5. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь [Текст] / Э. Гидденс; пер. с англ. — М.: Весь Мир, 2004. — 120 с.
6. Звездная Т.М. / Регулювання міграційної політики у США / Т. М. Звездная // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. — вип. 65.
7. L'échec du multiculturalisme en France et en Europe. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nonali.net/dans-le-monde/france/lechech-du-multiculturalisme-en-rance-et-en-europe>
8. David Cameron attack multiculturalism coalition. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.theguardian.com/politics/2011/feb/05/david-cameron-attack-multiculturalism-coalition>
9. Чекаленко Л., Васильева М. / Виклики міграції: Досвід Європи // Л. Чекаленко, М. Васильева // Зовнішні справи — Суспільство: Науково-практичний журнал. — 2015. — № 9. — С. 6-11.
10. Koelbi S. Spiegel online international [Електронний ресурс] / S. Koelbi «It will not stop»: Syrian Uprising Continues Despite Crackdown. — Режим доступу: <http://www.spiegel.de/international/world/it-will-not-stop-syrian-uprising-continues-despite-crackdown-a-753517>.
11. Cassen P., Fourest C., Lepage C. La liberation [Електронний ресурс] / P. Cassen, C. Fourest, C. Lepage // Contre un nouvel obscurantisme. — Режим доступу: http://www.liberation.fr/tribune/2006/04/28/contre-un-nouvel-obscurantisme_37612.
12. Бельгийские мусульмане: терроризм — это не ислам. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://islam-today.ru/novosti/2016/03/24/belgijskie-musulmane-terrorizm-eto-ne-islam>

13. Кельнский Новый год. Как Германия оказалась беззащитна перед своими гостями. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.nv.ua/publications/kelnskiy-novyyj-god-kak-germanija-okazalas-bezzashchitna-pered-svoimi-gostjami-89982.html>.
14. Вальс: миграционный кризис может разрушить Европу. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.vestifinance.ru/articles/66610>.
15. ЕС и Турция достигли соглашения по мигрантам. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.eurointegration.com.ua/rus/news/2016/03/18/7046446/.

Бакала А.А.

Миграционный кризис в Европейском Союзе.

Аннотация. В статье исследуется анализ миграционного кризиса в ЕС, кроме того, эволюция миграционной политики ЕС. Представлен комплексный и сравнительный подход при анализе данного вопроса, а также детальное исследование истоков, причин этого феномена.

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, глобализация, интеграция, гражданское общество, мультикультурализм, терроризм.

A. Bakala

The migrant crisis in the European Union.

Summary. In the article investigated the review of migrant crisis in the EU, also the evolution of migration policy of the EU. Developed a comprehensive and comparative point of view and researched the reasons of this phenomenon.

Keywords: migration, migration policy, globalization, integration, civil society, multiculturalism, terrorism.

